

ZVONI!!!

číslo 1



Časopis o inkluzivním vzdělávání...

...určený pro pedagogy, rodiče a pro všechny, kterým není jedno, jak učíme naše děti.



„Chceme z dětí dostat jejich maximum,“ říká ředitel poběžovické základní školy.



4



V Poběžovicích mají školu, kde je slovo inkluze stejně běžné jako např. tabule nebo domácí úkol.



Proč neumí české školy podpořit děti se speciálními vzdělávacími potřebami?



8



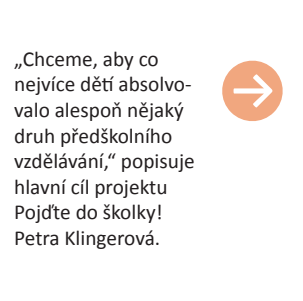
12



Přijměte pozvání do bílinského předškolního klubu, který organizace Člověk v tísni otevřela v roce 2005.



Zveme vás na kurzy pro učitele předškolních zařízení.



„Chceme, aby co nejvíce dětí absolvovalo alespoň nějaký druh předškolního vzdělávání,“ popisuje hlavní cíl projektu Pojďte do školky! Petra Klingerová.



16



18



22

obsah

Byla jednou jedna taková úplně obyčejná škola 4

Reportáž ze školy, ve které je inkluze vnímána jako samozřejmost

Lidé, co se spolu radují, si nedokáží tolik ublížit . 8

Rozhovor s Vladimírem Foistem, ředitelem poběžovické základní školy

Proč začít znovu vždy, když se vymění ministr? . 10

Rozhovor se Světlanou Sojkovou, vedoucí sokolovského odboru školství

Do školy nepůjdeš, vydělávat se musí 12

Proč neumí české školy podpořit sociálně znevýhodněné děti?

Předškolní vzdělání musí být pro každého . . 16

Petra Klingerová představuje hlavní cíle projektu Pojďte do školky!

Prstík se nezastaví, je to kulatý tvar 18

Reportáž z bílinského předškolního klubu

Profil na stránku pomůže dítě lépe poznat . . . 21

Manuál - praktická příručka pro učitele základních škol

Kurzy napoví, jak rozvíjet schopnosti dětí. . . 22

Pozvánka na vzdělávací kurzy pro učitele předškolních zařízení

editorial

Vážení přátelé,

časopis ZVONÍ vznikl jako součást projektu Pojďte do školky!, který spojuje devět českých neziskových organizací, věnujících se vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Mezi hlavní cíle projektu patří především snaha poukázat na důležitost předškolního vzdělání a prosazování inkluzivních principů do českých mateřských a základních škol.

Pomocí časopisu vás chceme nejen informovat o všem, co se v rámci projektu děje, naším přáním je především přispět k tolik potřebné celospolečenské debatě o kvalitě českého vzdělávacího systému. Doufám, že se vám bude bulletin ZVONÍ nejen líbit, ale že přinese i pár praktických rad a návodů, které přispějí ke zefektivnění práce učitelů i ostatních, kteří rozhodují o tom, jak kvalitní vzdělání nabízí naše školy.

Časopis ZVONÍ vychází 4x ročně a v elektronické podobě si jej můžete objednat na martin.kovalcik@clovekvtsni.cz. Přeji příjemné čtení.

Martin Kovalčík, Člověk v tísni



PŘÍNOS INKLUZIVNÍHO PŘÍSTUPU KE VZDĚLÁVÁNÍ je nezpochybnitelný,“ říká Šimon Pánek, ředitel organizace Člověk v tísni.

Foto: Iva Zimová

KOMENTÁŘ Škola by měla rozdíly překonávat, ne je posilovat

Dovolte mi začít zešíroka. Všichni cítíme, že za krizí, jež je zejména u nás pociťována velmi silně, a která je rozhodně krizí nejen ekonomickou, ale i politickou a jistým způsobem krizí vize, kompasu, představy jak dál, jsou kromě hamižnosti a nepoctivosti i další důvody. Zdá se mi, že jedním z nich je jakýsi pokračující rozpad vzájemné úcty, vztahů mezi lidmi, degradace zdánlivě obyčejných hodnot, jako je slušnost k druhému, vzájemná pomoc, hodnota kamarádství a pozitivních vztahů v životě.

Ve skutečnosti jsem přesvědčen, že cesta k dobrému životu v budoucnosti leží právě ve vzájemném poznání, otevřenosti, ochotě chápat a pomoci, nebo alespoň přistupovat k druhému s úsměvem. Bez ohledu na to z jakého rodinného zázemí, z jaké čtvrti, z jaké země pochází, bez ohledu na to, s jakými překážkami se v životě musí potýkat, jaké handicapy překonávat. Vždy znovu mne překvapí úsměv Američanů na každém kroku, při každém setkání, pokaždé, když se setpám na cestu. V prvních chvílích mi připadne neupřímně automatický, podezřelý všudypřítomný. Jenže za pár dní si uvědomím, o kolik snáz v té zemi mezi sebou lidé komunikují, že vzájemná slušnost a ochota není postavena na povrchním návyku,

ale na poznání, že v posledku jsme všichni stejní a že být otevřený je cesta k bohatšímu životu.

Naše společnost, po desítky let uměle zploštělá a zbavená sebevědomí i elit, se v posledních dvaceti letech stratifikuje a diverzifikuje. Jako každá společnost, která chce jít kupředu, potřebuje tahouny, lidi s vizí a ambicemi věci posunovat. Srážet sebevědomí a podezírat úspěch rozhodně nikam nevede.

Mít stejné šance je základním právem moderní liberální společnosti.

Škola je místem, které by mělo rozdíly překonávat, nikoli posilovat. Jde ostatně o základní právo moderní liberální společnosti – mít stejné šance. Lépe řečeno nemít hned na počátku života horší šance než většina. Právě proto potřebujeme, aby škola byla schopna podpořit i děti, které nemají dostatečně silné rodinné zázemí, narodily se s nějakým handicapem, který

musí překonávat či pochází z prostředí sociálního vyloučení, špatné adresy, místa, které není dobré pro život dětí, ani pro jejich další šance do budoucna.

Podíváme-li se do zemí, které své školství budují na inkluzivním přístupu, jako je například Finsko, Norsko a celá řada severo- a západo-evropských států, najdeme nejen mezilidské vztahy postavené na poznání a úctě, ale i velmi funkční pracovní trh s vysokou mírou začlenění lidí se speciálními potřebami v práci a v životě. Jistě, takové školství je náročné. Škola musí pro děti, které potřebují zvláštní podporu, asistenci, více času, zajistit dostatečné kapacity. Ale vyplatí se to – přínos, ať už vztahový, ale i ekonomický, je nezpochybnitelný.

Je na čase, abychom přijali za své základní poznání toho, že společnost postavená na vědění, inkluzivním přístupu, vzájemné podpoře a spolupráci je lepším místem pro život než společnost, která se dělí na úspěšné a ty ostatní, kde výše příjmu převládá nad mezilidskými vztahy.

Šimon Pánek,
ředitel organizace Člověk v tísni



Foto: Iva Zimová

„NAŠI UČITELÉ NESMĚJÍ BÝT PODOBNI SLOUPŮM U CEST, JEŽ POUZE UKAZUJÍ, KAM JÍT, ALE SAMY NEJDOU.“ J.A. Komenský



PRVNÍ DEN VE ŠKOLE. Tak tedy hodně štěstí a ať se vám všem daří!

Foto: Iva Zimová

REPORTÁŽ **Byla jednou jedna taková úplně obyčejná škola**

Kde se nachází základní škola, kterou bychom mohli pokládat za výkladní skříň české inkluze? Jednu takovou naleznete v místě, kde dávají lišky dobrou noc.

Poběžovice leží na úpatí Českého lesa, zhruba 15 km severozápadně od Domažlic. Jen letmý pohled stačí, aby člověk pochopil, že se nachází v tak trochu jiném světě. Deset kilometrů od bavorských hranic leží kraj, na jehož tváři se nesmazatelnými vráskami podepsala divoká historie.

„Za poslední dekády se tudy prohnalo několik armád, k tomu připočteme poválečný odsud a následné uzavření hranic komunistickým režimem,“ vypočítává historické milníky Vladimír Foist, ředitel místní základní školy. Školy, která si za poslední roky prošla zásadní proměnou a stala se příkladem toho, že i v českých podmínkách lze vzdělávat všechny děti pohromadě. Děti zde nerozlišují na ty „hodné a zlobivé“, úkolem školy je dostat z každého z nich jeho maximum. „Osobně neznám důvod, proč bychom měli děti selektovat podle toho, jak je budeme učit,“ dodává pan ředitel.

Pod dohledem Komenského

Je pondělí 2. září a v poběžovické základní škole začíná další školní rok. Pod obrov-

ským obrazem Jana Amose Komenského se prohánějí děti, kterým právě skončily prázdniny. Všude je živo, z té směsice křiku a smíchu občas až zaléhají uši. Celý ten ruch tvoří zvláštní protiklad ke světu ležící za zdmi školy.

Komu z nás se dobře pracuje v prostředí, které vnímáme jako nepřátelské?

Na první pohled je patrné, že se tady děti cítí příjemně. A nejen ony, i všichni pedagogové vypadají, že se nemohli prvního školního dne dočkat. „První věc, na které jsme po mém nástupu zapracovali, bylo celkové klima ve škole. Chceme, aby se tu naše děti cítili bezpečně, aby jim tu s námi bylo dobře. Věříme, a praxe nám to potvrzuje, že spokojené dítě rovná se lepší

žák. Právě radost dětí nejvíc motivuje k další práci. A to samé samozřejmě platí i pro učitele. Vždyť je to tak jednoduché. Komu z nás se dobře pracuje v prostředí, které vnímáme jako nepřátelské?“, vysvětluje ředitel školy.

Zvláštní škola?

To je cejch na celý život

To však nejsou jediné změny, které zde provedli. Na škole působí pět asistentů pedagoga, navíc jeden je určen přímo pro děti, které sem přicházejí ze sociálně vyloučeného prostředí. „Je to paní, která se netají svým romským původem, ale která mi hned při nástupu řekla, pane řediteli, jestli mě budete posílat jenom za Romákama, tak tady dělat nebudu,“ směje se Vladimír Foist.

Eliška Ferková slova pana ředitele potvrzuje. Její výhodou je, že je místní rodačka, takže zná všechny okolní rodiny osobně. „Takže vím, jaké jsou kde problémy, a můžu i učitelům ve škole dát informace o tom, co se v dané rodině zrovna řeší. Učitelé



POBĚŽOVICKÝ ZÁMEK patří mezi památky, se kterými místní škola často spolupracuje.

Foto: Iva Zímová

se dovědí, že dítě má momentálně doma složitější podmínky, a proto se hůř učí. Neřeknou hned, tohle dítě se špatně učí, pošleme je do zvláštní školy. A to je dobře – protože zvláštní škola, to je cejch na celý život,” říká paní Ferková.

Biofeedback

Kromě asistentů v místní škole působí také dva speciální pedagogové, oba na částečný úvazek, několik hodin týdně zde funguje i školní psycholog. Hodně si slibují také od biofeedbacku, který zde používají od loňského roku. Biofeedback je terapeutická metoda, která na základě zpětné vizuální a sluchové vazby aktivizuje mozek a může sloužit i pro odstraňování různých poruch, jako jsou dislexie, dysgrafie, porucha pozornosti, nespavost atd.

„Stal se součástí našeho Poradenského centra, které je umístěno přímo v budově školy. Hodně si od něj slibujeme a zkušenosti z půlročního zkušebního provozu nám zatím dávají za pravdu. Nicméně zde se kromě metody samotné ukazují i výhody individuálního přístupu k dětem. Když komukoli ukážete, že vám na něm záleží, že posloucháte, co říká, tak nemůžete šlápnout vedle,” říká ředitel školy.

Český les - místo, kde žiji

Škola aktivně pracuje i se svými vzdělávacími plány, které se snaží neustále obohacovat o další témata. V rámci projektu *Český les - místo, kde žiji* tak například dětem představují jejich okolí, jeho přírodní bohatství, historii i současnost.

„Chceme dětem dát kořeny, které tu často nemají. Ukazujeme jim, proč je to tady tak krásné, proč tu stojí za to žít. Dá se říci, že se tak trochu vlastně snažíme přetavit nevýhody do výhod. Železná opona sice přivedla tento kraj do izolace, ale zase tu díky tomu máme zelené plíce Evropy. Snažíme se prostě propojit tradice se současností a tak se odrazit k tomu, abychom v dětech, ale i v jejich rodičích vzbudili zájem o místo, kde žijí,” říká Vladimír Foist.

26

Z tolika spádových oblastí jezdí děti do Základní školy v Poběžovicích. Sváží je linkové autobusy, a tak se brány školy otevírají v půl sedmé ráno a poslední děti odjíždějí okolo páté odpoledne.

Starším dětem škola nabízí kariérní poradenství, pomocí něhož se jim snaží ukazovat jejich budoucí možnosti. Nejde o to děti nasměrovat do konkrétního oboru, pomocí poradenství chce škola dětem ukázat co nejvíce směrů, kudy se mohou v budoucnu vydat.

Stačí ujít pár kilometrů a vše najednou funguje

Škola se svým dětem snaží představit věci, které jsou momentálně v trendu. Velmi populární je mezi žáky např. mechatroni-

ka, které se tu věnují od šesté třídy. A nezůstává jen u toho, škola chce dětem ukázat dnešní svět v celého jeho šíři. I proto spolupracuje s několika německými školami, kam posílá své žáky „na zkušenou“. Svět a společnost v českém pohraničí a v Německu jsou v mnohém úplně jiné vesmíry a pro děti z poběžovické školy je jen dobře, že poznají, že pár kilometrů od jejich domova to vypadá jinak.

„Tahle zkušenost je k nezaplacení. V době sjednocené Evropy je potřeba, aby děti co nejdříve poznaly, jaké mají v životě možnosti. Mimochodem zahraniční stáže jsou obrovskou motivací i pro nás učitele, protože se nechceme smířit s tím, jak vypadá současné české školství. A právě v Německu nebo Rakousku se učíme konkrétní způsoby, jak to dělat jinak. Díky stážím poznáváme i zázemí, které se diametrálně liší od toho, co známe z našich podmínek. Až je to člověku občas líto. Říká si, že stačí ujít pár kilometrů a vše najednou funguje,” uzavírá Vladimír Foist.

Jak se mění škola

Chcete se do Poběžovic podívat na vlastní oči? Režisérka Ljuba Václavová strávila na poběžovické škole celý rok. V hodinovém dokumentu *Jak se mění škola* zachytila počátek změn, které zde do školy dorazily s novým ředitelem. Dokument z roku 2011 *Jak měníme školu* můžete shlédnout v databázi České televize. Film najdete na www.ceskatelive.cz/porady.

Martin Kovalčík
Člověk v tísni



JE FAJN CHODIT DO ŠKOLY, která se funguje podle rovnice: spokojené dítě = lepší žák.

Foto: Iva Zimová

ROZHOVOR Každé dítě dostane dostatek času, aby si na školu zvyklo

Mezi šestnácti dětmi ve třídě najdete zhruba šest, které nějakou zvláštní péči potřebují.

Alena Zítková není jen třídní učitelkou 3.B. Na poběžovické základní škole působí také jako speciální pedagožka a školní meto-
dika prevence.

Speciální pedagožka, to není standardní součást učitelského sboru na českých základních školách, že?

Běžné to, pokud já vím, není. Já jsem však za tuhle možnost vděčná, myslím, že moje práce má smysl. Protože každé dítě je jiné. Mezi šestnácti dětmi ve třídě najdete zhruba šest, které nějakou zvláštní péči potřebují.

Jakým dětem pomáháte?

Pod sebou shrnuji všechny děti, které mají nějaké potíže v učení nebo v chování, děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, i děti nadané, prostě celé spektrum dětí, které potřebují oproti většině trochu jiný přístup.

Jak s dětmi pracujete?

Už u zápisu do první třídy se snažíme poznat, kdo bude potřebovat péči navíc. Zveme k zápisu ředitelku mateřské školy, která děti dobře zná, víme, které děti nám přijdou třeba po odkladu.

V průběhu září pak dáváme dětem čas, aby si na školu zvykly, aby se projevíly. Pokud se zdá, že je to třeba, nabídneme pak rodičům možnost zařadit dítě do programu speciálního vzdělávání. Do tohoto programu se ale může začlenit kdykoliv, i ve vyšším ročníku nebo někdy v průbě-

Už u zápisu do první třídy se snažíme poznat, jaké děti budou potřebovat péči navíc.

hu roku, když se ukáže, že v jeho životě nastala situace, kvůli které je třeba se mu věnovat jinak, než ostatním.

Jak přesně funguje program speciálního vzdělávání?

Děti zařazené do programu se většinou učí podle individuálního vzdělávacího plánu. Jsou ve třídě spolu s ostatními, několik hodin týdně pracují s asistentkou pedagoga a alespoň jednou za čtrnáct dní

mají hodinu se mnou. Já konkrétně používám speciální pracovní sešity, ve kterých jsou úkoly zaměřené na zlepšení koncentrace či na zklidnění žáka. Speciální pedagožky jsme na škole dvě a asistentů pedagoga máme pět, tři na plný a dva na částečný úvazek. A pak tu máme na celý úvazek asistentku pro sociálně znevýhodněné žáky.

Poběžovice leží několik kilometrů od německých hranic. Jak se tu žije?

Jsme tu v příhraničí, do naší školy jezdí děti ze šestadvaceti spádových obcí. Jsou to vesměs vesničky, kde je deset, dvanáct baráčeků, rodiny tam žijí takřka na samotě. Žije tady také hodně sociálně znevýhodněných rodin. Jsme tu trochu zapadlý kraj, a proto se snažíme dětem život co nejvíce kulturně a společensky zpestřit. Při škole funguje mnoho zájmových aktivit, vloni si mohly děti vybrat asi z pětadvaceti odpoledních kroužků, jsou tady sportovní oddíly nebo pobočka základní umělecké školy.

**Jaroslava Haladová
Člověk v tísni**



VLADIMÍR FOIST, ředitel základní školy v Poběžovicích

Foto: Iva Zimová

ROZHOVOR **Lidé, co se spolu radují, si nedokážou tolik ublížit**

„Z kvalitně vzdělaného dítěte vyroste produktivní člověk, který není odkázán na pomoc společnosti, ale naopak do celého systému sám přispívá,“ říká Vladimír Foist.

Vladimír Foist řediteluje v poběžovické škole již šestým rokem. Právě jeho zásluhou patří místní základní škola mezi ukázkou toho, že i v českých podmínkách lze vybudovat instituci, která poskytuje kvalitní vzdělání všem dětem bez rozdílu. A moc nechápe, jak je možné, že je inkluzivní přístup stále vnímán jako něco výjimečného nebo nadstandardního.

„Je na čase se poučit z chyb, kterých jsme se v minulosti dopustili. Není čas na to, je znovu opakovat. A jedním z největších problémů současného školství je, že ne všechny děti mají stejný přístup ke kvalitnímu vzdělání. To je potřeba změnit,“ dodává.

O jakých chybách to mluvíte?

Právě například o segregaci. Pokud začneme děti rozdělovat již v raném věku, zaděláváme tím na problémy, kterých jsme momentálně v naší společnosti častými svědky. Právě touto segregací zabránujeme přirozenému poznávání rozdílů. Právě neschopnost chápat odlišnost vede k netoleranci, xenofobii či nejrůzněj-

ším nacionalistickým náladám. Mrzí mě, že v dnešní době ještě někdo uvažuje jinak. Osobně neznám důvod, proč bychom měli děti selektovat podle toho, jak je budeme učit.

Jak o správnosti svého přístupu přesvědčujete své okolí?

Samozřejmě jsme čelili různým po-

“ **Neznám důvod, proč bychom měli děti selektovat podle toho, jak je budeme učit.** ”

chybovačům, kteří nám říkali, že když si do školy natáhneme děti, které na školu nemají, tak tím poškodíme ty ostatní. Já jim vždy říkám, pojďte se k nám podívat a přesvědčte se sami. A hlavně se podívejte na výsledky, kterých dosahujeme. Máme děti, u kterých jsme šťastní, pokud

se vrhnou na nějaký učební obor, ale zároveň umíme pracovat i s nadprůměrně nadanými dětmi.

A to je mimochodem možné i díky zavádění pozic asistentů. Občas jsem slyšel názory, že asistent je někdo, komu se dávají zlobivé děti, aby nerušily ostatní. To může říct jen někdo, kdo systém podpůrného vzdělání vůbec nepochopil. Smyslem individuálního přístupu je přeci dát co nejkvalitnější vzdělání všem dětem – jak těm nadaným, tak i těm, kterým to zrovna tolik nejde. Přece ne každému je shůry dáno a každý má jiné přednosti. Úlohou pedagoga je tyto přednosti najít a rozvíjet je. A asistent mu s tím pomáhá.

Jak na změny reagoval pedagogický sbor?

Zpočátku jsme řešili strašnou spousta kázeňských problémů, které vyplývají právě z netolerance a nerespektování. Ale nejenom mezi žáky, i mezi učiteli. A právě nastavení nového systému nám pomohlo ovlivnit vnitřní prostředí tak, že se tady jak děti, tak i učitelé začali cítit příjemně-



CO ŘÍKÁM VŠEM POCHYBOVAČŮM? Přijďte se k nám podívat a přesvědčte se sami.

Foto: Iva Zimová

ji. I zde platí, že lidé, co se dokážou spolu radovat, si nedovedou tolik ubližovat.

Pokud však chceme něco změnit, musíme nejdřív začít u sebe. Musíme v sobě najít vnitřní přesvědčení. A to se ne vždy daří, ne každý myslí jako vy. A je na každém řediteli, aby dokázal svou vizi prosadit a obhájit ji. A to někdy i za cenu nepopulárních kroků, kdy ukončí spolupráci s těmi, kteří nechtějí některé změny přijmout. Je na každém řediteli, jaký si sestaví tým. A pokud získáte lidi, kteří sdílejí vaši vizi, tak se samozřejmě všechny změny prosazují snáze.

A já jsem na své lidi hrdý. Jestli se mi něco podařilo, tak dát dohromady tým lidí, kteří to cítí stejně a se kterými je radost pracovat.

Nicméně zavádění inkluze není možné bez finančního pokrytí. Kolik peněz „navíc“ musíte ročně sehnat, abyste nemuseli slučovat třídy či propouštět asistenty?

Celý systém nás stojí zhruba jeden milion navíc ročně. Někdo to možná pokládá za směšné peníze, ale pro nás je to více než nezanedbatelná částka. Nicméně jsem skálopevně přesvědčen o tom, že se tato investice vrátí. Z kvalitně vzdělaného dítěte vyroste produktivní člověk, který není odkázan na pomoc společnosti, ale naopak do celého systému sám přispívá. Takže vlastně existují jen dvě cesty: buď budeme investovat do našich dětí a jejich vzdělání, nebo zde budeme vychovávat lidi, kteří se nejsou schopni v životě prosadit a velmi často zůstávají odkázáni

na pomoc státu. Pokládat si otázku, co je lepší, je snad zbytečné.

To jistě ano. Kde ty peníze sháníte?

Snažíme se využívat evropských peněz, zapojujeme se do rozvojových programů na MŠMT, hledáme v různých nadacích, prostě kdekoli, kde je nějaká příležitost. Do celého procesu zapojujeme i samotné pedagogy. Takže k samotnému učení jim přibývá ještě mnoho hodin psaní projektů a učení se vyplňovat evropské výkazy. V Německu, když se ředitel školy rozhodne požádat o dotaci, dostane k dispozici tým specialistů, kteří mu s tím pomohou.

Pokud však chceme něco změnit, musíme nejdřív začít u sebe.

To asi nebude jediný rozdíl, že?

Zásadní rozdíl je v tom, že němečtí učitelé neřeší ekonomické problémy. Nemusí si ke svému hlavnímu zaměstnání sehnat další, aby jejich měsíční příjem dosahoval alespoň trochu snesitelné úrovně. Jeden příklad za všechny: asistent pedagoga v Plzeňském kraji musí odpracovat 38 hodin týdně v přímé práci. To je téměř osm hodin denně práce s dětmi s mentálním, sociálním, zdravotním handicapem. Dokážete si představit, jak náročná práce to je? Tedy pokud asistent dělá svoji práci dobře

a zodpovědně a neplní jen funkci hlídače. A za to ti lidé berou 12 tisíc korun.

Naši učitelé jsou oproti svým německým kolegům navíc značně přetěžováni. A nejde jen o výše zmíněnou administrativu. Díky neexistenci asistentů spočívá celá zátěž na bedrech jednoho učitele, kterého to velmi často semele. A nejde jen o asistenty. V Německu je běžné, že školy mají speciální pracovníky pro práci s rodiči, učitelé se tam nestarají o výzdobu školy a tak bych mohl pokračovat.

A vy jim k tomu ještě přidáte psaní projektů...

“ Jinak to bohužel dnes nejde. Ale tohle není to, co by nás trápilo nejvíce. Daleko horší je, že musíme celý ten systém každý rok znovu a znovu obhajovat, vypisovat stejné formuláře apod. Je to nesmírně vyčerpávající. Jedinou motivací, která mě a mé kolegy stále udržuje na naší cestě, je poznání, že to ve vnitřním prostředí funguje. Každý den okolo sebe vidíme spokojené děti i rodiče, navíc se nám daří v rámci regionu vytvářet určitou komunitu lidí, kteří se spolu dokážou radovat.

Často mluvíte o radosti...

Ona je to v naší realitě taková z nouze ctnost. Příjemné prostředí, možnost osobnostního rozvoje a realizace jsou jedny z mála trumfů, na které můžou lidi do své školy lákat. Peníze to rozhodně nejsou...

Martin Kovalčík
Člověk v tísní



DOUČOVÁNÍ patří i v Sokolově mezi efektivní způsoby, jak děti podpořit. Dobrovolníci tvoří užitečnou spojkou mezi rodinou a školou.

Foto: Iva Zimová

ROZHOVOR **Proč začínat znovu pokaždé, když přijde nový ministr?**

„Českým školám chybí podpora státu. Finanční i metodická,“ říká Světlana Sojková.

V Sokolově loni sloučili tři základní školy ze sedmi, které do té doby bezproblémově fungovaly. Do jedné z nich chodilo 90 procent žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Podle anonymního dotazníkového šetření zaměřeného na klima školy, které si město nechalo letos zpracovat a kterého se zúčastnilo 160 učitelů, 2 131 žáků a 1 991 rodičů, není atmosféra na některých školách po sloučení příliš pozitivní.

„Je to přirozené, žáci přišli do již sžitých kolektivů, jejichž atmosféru narušili,“ říká Světlana Sojková, vedoucí sokolovského Odboru školství a kultury. „Ale s tím jsme počítali, a proto jsme již dopředu připravili podpůrné kroky, které eliminují problémy, které toto sloučení budou provázet. Přesto spousta práce zůstalo na samotné škole, neboť příchod nových žáků je náročný jak pro samotného žáka a jeho rodiče, tak pro třídu a hlavně pro učitele,“ dodává.

Jaké kroky jste podnikli?

Nejdříve jsme upravili spádové oblasti tak, aby obvod, ze kterého docházelo nejvíce žáků do rušené školy a který generoval nejvíce dětí ze sociálně slabých rodin, byl

rozdělen mezi ostatní obvody. Samozřejmě jsme zachovali přiměřenou docházkovou vzdálenost. Poté jsme snížili kapacity jednotlivých škol, neboť stavební kapacity již neodpovídaly skutečnosti, a zároveň jsme chtěli minimalizovat opětné stahování dětí z jedné lokality pouze do jedné školy.

Nikde není psáno, že pedagog má učit pouze hodné a chytré děti.

Další nezbytnou součástí našeho plánu byla realizace celé řady opatření, jejichž smyslem bylo vytvořit školám adekvátní podmínky pro to, aby příliv nových žáků zvládly. Mluvíme především o zajištění financí, které hrají v prosazování našich záměrů klíčovou roli. Myslím si, že inkluze je možná, avšak školy musí dostat v této oblasti maximální podporu. To by mělo být úlohou státu, jehož roli v tomto případě obce supluje.

Čím konkrétně jste se školy rozhodli podpořit?

Po konzultaci s řediteli jsme školám zafinancovali poradenské služby školního psychologa, který na každé základní škole působí jedenkrát týdně čtyři hodiny. Psycholog pomáhá nejen žákům, ale i rodičům nebo učitelům. Chodí přímo do hodin, kde provádí skupinovou práci zaměřenou na osobní rozvoj žáků. Po souhlasu zákonného zástupce poskytuje individuální psychodiagnostické činnosti žákům s výukovými a výchovnými problémy, s mimořádným nadáním, rizikovým chováním apod.

Dalším krokem bylo předfinancování již zřízených, ale i nových pozic asistentů pedagoga. Školy tak mají jistotu, že v případě pozdní platby na účet škol či nepřijetí dotace budou mít finance na mzdy do konce kalendářního roku. Další peníze putovaly na podporu volnočasových aktivit. Chceme, aby na školách fungovalo co nejvíce zájmových kroužků a aby byly dostupné všem dětem bez rozdílu. Důležitým aspektem, na který se chceme zaměřit, je také zajištění přípravných tříd pro budoucí prvňáčky do té doby, dokud nebude povinné předškolní vzdělávání. Kvalitní předškol-

ní vzdělávání je totiž jedním z podstatných faktorů, které rozhodují o budoucím úspěchu či neúspěchu ve škole.

Z dalších opatření bych např. jmenovala uspořádání dvou seminářů především pro ředitele škol, jejich zástupce, výchovné poradce a metodiky školní prevence. Z prvního semináře, zaměřeného na omlouvání nepřítomnosti žáků a řešení záškoláctví, vzešly dvě varianty pro sjednocení neomluvené absence, za kterou zcela prokazatelně může sám žák. Chceme zabránit tomu, aby rodiny, které se často stěhují v rámci města, nechťely některé školy navštěvovat „raději“, protože mají liberálnější kázeňská opatření. Druhý seminář byl i pro pedagogy a ten se týkal sjednocení školních řádů v úvodních ustanoveních a dále komunikace s problémovými jedinci, řešení školního násilí a školní nekázně.

A zatím posledním krokem, který jsme provedli, bylo uspořádání anonymního dotazníkového řešení, jehož cílem bylo zjistit, jaké klima panuje na školách zhruba v polovině školního roku.

Jaké Vám z tohoto výzkumu vyšly výsledky?

Vcelku očekávané. Atmosféra není dobrá pouze na dvou školách, na jedné škole mezi některými žáky druhého stupně a mezi rodiči, na druhé škole mezi pedagogy sloučených škol. A je to přirozené, žáci i jejich rodiče si teprve zvykají na nová pravidla, rovněž tak se sžívají pedagogické sbory. Po vyhodnocení výsledků jsme s řediteli škol celou situaci konzultovali. S každým ředitelem jsem provedla hodnotící pohovor a rozebrali jsme, kde jsou rezervy a jak je odstraníme. Na příští rok plánujeme znovu vyčlenit peníze na druhé kolo průzkumu, pomocí kterého zjistíme, jakých pokroků školy dosáhly a na co je potřeba se ještě zaměřit.

Z vašich slov vyplývá, že zavádět inkluzivní prvky ve vzdělávání do praxe možné je...

Ano, inkluze je možná, avšak je potřeba si uvědomit, že stojí peníze, jde o investici. A zde hrají podstatnou roli zřizovatelé škol, tedy obce. A ne všude jsou ochotni tyto peníze uvolnit. Ale nejde jen o obce, zde selhává především stát, který starostům nevytváří k jejímu zavádění potřebné podmínky, ať už finanční nebo metodické.

Celý systém musí být vytvořen tak, aby se problémům předcházelo a ne se čekalo, až nastanou. My samozřejmě dopředu nevíme, co bude fungovat a co ne. Avšak je potřeba se na jednotlivé kroky dopředu připravit, provést je a vyhodnotit, jak se osvědčily. Na základě toho je buď změnit, nebo vyzkoušet nové, jenom tak lze postupovat stále dopředu.

Jak byste vysvětlila rodičům pocházející ze střední a vyšší třídy, proč by jejich děti měly chodit do stejné třídy, jako děti ze sociálně slabého prostředí?

Myslím si, že pro řádný vývoj dítěte je nesmírně důležité, aby poznalo různé aspekty života a bylo na ně připraveno. Je dobré, aby vědělo, že existují děti, které třeba nemají na zmrzlinu, nebo které kvůli zdravotnímu handicapu nemohou a možná ani nikdy nebudou moci dělat to, co by chtěly. Stejně tak je důležité, aby poznalo, že kromě naší kultury zde existuje kultura romská, vietnamská, ukrajinská. Kvalitní škola musí dítě připravit na život po všech stránkách. Je dobré, aby již ve škole pochopilo, že mnoho lidí, na které se často díváme skrz prsty, se do svých problémů nedostalo vlastní vinou, že stačí jedno špatné životní rozhodnutí, úraz, či krach místní továrny a do podobné situace se může dostat každý.

Světlana Sojková



pracuje 5 let jako vedoucí soko-
lovského Odboru školství a kultu-
ry. Od loňského roku působí jako
asistentka senátora Zdeňka Berky.
Během své kariéry působila jako
koordinátorka ŠVP, výchovná po-
radkyně či zástupkyně ředitele.

V současnosti je členkou městské školské komise, členkou pracovní skupiny pro Koncepti inkluzivního vzdělávání Karlovarského kraje a odborné skupiny KŠV při Lidovém domě, spolupracuje s Agenturou pro sociální začleňování.

Jak byste o nutnosti inkluze přesvědčovala učitele, kterým tato změna přiděluje další práci a starosti?

Na to existují dva pohledy. Učitelům se musí jednoznačně odlehčit. Pedagog je odborník, vysokoškolsky vzdělaný proto, aby učil a vzdělával. Neexistuje žádný důvod, proč by měl ztrácet čas při dozorech na chodbách, či proč by měl plýtvat energií nad hromadou administrativy. Proč má řešit absence a neustále tahat z rodičů omluvky? To může dělat za celou školu administrativní pracovník, ne kantor. Pokud takto učitelům odlehčíme, dostanou čas a prostor na kvalitnější přípravu na hodiny, pro utváření individuálních plánů ušitých pro každé dítě zvlášť dle jeho schopností, čas pro jejich vyhodnocení atd.

Na druhou stranu je potřeba říci, že každý pedagog vystudoval vysokou školu proto, aby vzdělával žáky. A tečka. Nikde není napsáno, že pedagog má učit pouze hodné, chytré a bezproblémové žáky. Jeho prací je vzdělávat všechny žáky. Jeho cílem přeci musí být dát každému dítěti to nejlepší a zároveň i to nejlepší z něj dostat. Právě proto je to profesionál.

Probrali jsme rodiče, učitele. Co další důležité hráč – a to jsou obce. Proč by měly přistoupit k inkluzi?

Myslím si, že kvalitní škola dokáže vytvořit jednotící sociální prostředí pro různé děti, takže je vlastně schopna inkluze, a to ať jde o nadání, či o kulturní nebo národnostní původ. Kromě snahy o zajištění kvalitnějšího a komplexnějšího vzdělání zde hrají podstatnou roli finance. Žádná obec si nemůže dovolit dlouhodobě financovat tři polonaplňené školy. Ke zrušení základních, ale i středních škol jsou obce a kraje přinuceny právě z finančních důvodů, co se týče základních škol praktických, tady k tomu může dojít samovolně. V poslední době ubývá dětí, které jsou na doporučení pedagogicko-psychologických poraden přerazeny do praktických škol, a čím víc bude tento trend pokračovat, tím méně bude bývalých zvláštních škol zapotřebí.

I když zde je potřeba dodat, že tento trend se liší kraj od kraje. Evidentně existují značné rozdíly v pořizování a interpretaci posudků PPP, které spolurozhodují o tom, jestli dítě zůstane na běžné základní škole nebo bude přerazeno na praktickou. Je potřeba sjednotit diagnostiku.

Pojďme se na závěr trochu zasnít. Jak podle Vás vypadá dobrá škola?

Dobrá škola je málo, to je za tři.

Máte pravdu. Jak tedy vypadá škola, která by na svém vysvědčení viděla samé jedničky?

Školu utváří ředitel a pedagogové. Žáky si vybírat nemůžeme, takže vše stojí a padá s kvalitou pedagogického sboru. Kvalitní škola je plná kvalitních učitelů – profesionálů, kteří jsou řízeni kvalitním a profesionálním managementem. Nicméně znovu a naposledy – k tomu musí mít vytvořeny patřičné podmínky, což nás přivádí zpět k systému. Ten musí začínat předškolní výchovou, která by měla být povinná. Je potřeba najít způsoby financování školních poradenských pracovišť – asistentů a psychologů, měli bychom se zamyslet nad tím, zdali dostatečně vzděláváme naše pedagogy pro praxi atd., problémů je daleko více, zmínili jsme jich pouze několik.

Často mám pocit, že spoustu věcí ve školství řešíme zprostředka, vytrhneme jeden problém a bez dalších souvislostí ho začneme přetvářet, což se týká i inkluze, měli bychom více slyšet názory učitelů. Mnohdy se vracíme k věcem, které již tady byly a teď je objevujeme jako Ameriku. Vše je vzájemně provázané a bez dlouhodobého plánu, který určí základní obrysy toho, jak chceme naše děti vzdělávat, to prostě nepůjde. Každé nové politické vedení by mělo nastavenou linii udržet a rozvíjet ji. Není možné, abychom začínali znovu pokaždé, když se vymění ministr.

Martin Kovalčík
Člověk v tísni



PROSTŘEDÍ SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT fakticky znemožňuje adekvátní přípravu do školy.

Foto: Iva Zimová

Do žádné školy nepůjdeš, vydělávat se musí!

Český školský systém dokáže úspěšně pracovat jen s těmi dětmi, které mají adekvátní oporu ve svých rodinách. Těm ostatním nemá bohužel co nabídnout.

Lidé žijící v sociálním vyloučení musí řešit mnoho složitých situací. Většinou se nepotýkají pouze s jedním problémem, ale musí čelit celému komplexu životních nesnází, přičemž už jen jedna z nich by pro většinu lidí znamenala ohrožení pádem na dno. Hlavními faktory, které sociální vyloučení způsobují, jsou nedostatečné vzdělání, nemožnost přijatelného bydlení a obtíže při hledání práce.

Byty v sociálně vyloučených lokalitách často vypadají následovně: mnohačlenná rodina se tísní v jediné místnosti, která je současně kuchyní, prádelnou, sušárnou, obývacím a dětským pokojem. Najít zde vhodné místo na uložení školních pomůcek je velmi obtížné, velký počet lidí, časté návštěvy či hluk z okolí prakticky znemožňují jakékoliv soustředěné učení nebo vypracování domácího úkolu. To jsou jen některé z bariér, které brání úspěchu ve vzdělání dětí žijících v chudinských enklávách českých a moravských měst.

Nevzdělání rodiče jen těžko vychovají vzdělané děti

Zásadnější překážkou je ale rozporuplné vnímání hodnoty a důležitosti vzdělání ze strany rodičů těchto dětí. Jejich postoj je výrazně ovlivněn nízkým stupněm jimi dosaženého vzdělání a především jeho faktickou (ne)uplatnitelností v běžném životě. Rodiče mají zpravidla (nedokončené) základní vzdělání, které často získali na zvláštní škole a tato úroveň se stává akceptovatelnou laťkou i pro jejich děti. Jejich výchova je navíc významně deformována každodenními existenčními starostmi.

Dalším negativním faktorem, zabraňujícím prolomení tohoto bludného kruhu, je fakt, že často velmi mladé maminky současných prvňáčků již náleží ke generaci, která v sociálním ghettu vyrostla a dané prostředí je tak z jejich pohledu běžnou normou. Škola rodiče nevybavila prakticky ničím, čím by mohli ovlivnit svou současnou životní situaci a opustit sociální dno. I ti, kteří dokončili učňovská zařízení, trpí dlouhodobou nezaměstnaností a dovednosti získané ve škole jsou na současném trhu práce takřka k ničemu. V přirozeném

okolí sociálně vyloučených jedinců navíc běžně chybí osoby, které je možné brát jako vzory úspěchu dosaženého prostřednictvím vzdělání. Vnímat hodnotu vzdělání jako velmi spornou je tak, z pohledu obyvatel sociálně vyloučených lokalit, logickým důsledkem tohoto stavu.

Dítě je tak vychováváno velmi efektivně pro život v jeho „přirozeném“ prostředí, tedy v sociálně vyloučené lokalitě. Jeho naučené strategie se ale projeví jako zcela nedostatečné a při kontaktu s okolním světem, s čímž se poprvé setkává právě při nástupu do školy. Děti vyrůstající v chudin-

mi často opakující se scénář je přibližně následující. Děti nastupují do školy nepřipravené, ale motivované se učit. Se stoupající náročností učiva a zvyšující se potřebou přípravy se postupně dostavují první neúspěchy, v jejichž důsledku děti motivaci k učení postupně ztrácejí.

Dochází k postupnému zhoršování prospěchu. V takové situaci škola (či spíše konkrétní učitelé) realizují různé podpůrné kroky ve snaze dítěti pomoci. Zajišťují mu potřebné pomůcky či doučování, ustupují od plateb ve škole, zmírňují požadavky na vypracovávání domácích úkolů či mu zprostředkují vyšetření v některém z poradenských pracovišť.

“

Postoj rodičů je výrazně ovlivněn nízkým stupněm jimi dosaženého vzdělání a jeho (ne)uplatnitelností v životě.

”

Rodina je vyzývána ke spolupráci, ale s ohledem na svou situaci, není schopna adekvátní podporu dítěti poskytnout. Protože většina opatření, které škola pro děti dělá, má charakter reakce na důsledky, nikoliv příčiny problému, pomoc zpravidla v dlouhodobém horizontu selhává, neúspěchy dítěte se prohlubují, spolu se stoupajícím věkem a vlivem sociálně vyloučeného prostředí se běžně přidružují i výchovné problémy a situace dítěte ve škole se stává neudržitelnou.

Dítě je obětí, nemá na výběr

V takové situaci škola nezdědávající začíná operovat s předpokladem, že příčinou vzdělávacích obtíží nejsou důsledky handicapů vzniklých v prostředí, ale faktory biologické, tedy lehká mentální retardace. Připomeňme jen, že jednou z důležitých podmínek pro vyslovení této diagnózy je selhávání dítěte nejen ve školním, ale i v přirozeném prostředí, kde školská poradenská zařízení prakticky vůbec nezkoumají. Většina diagnóz lehké mentální retardace u výrazně sociálně znevýhodněných dětí je tak z odborného hlediska více než sporná.

Dítě se reálně ocitá na rozcestí dvou slepých cest. Zůstat na základní škole znamená trvalý vzdělávací neúspěch, přechod ke vzdělávání určeného lehké mentálně postiženým získání neplnohodnotného vzdělání. Učitelé často namítají, že i ze základní školy praktické je možné přejít na jakoukoli střední školu. To je v teoretické rovině

ských enklávách totiž prakticky nenavštěvují mateřské školy. Sporadická roční docházka do přípravné třídy může jen stěží kompenzovat již výrazný deficit přípravy na vzdělávání a připočteme-li k tomu významný jazykový handicap, tedy velmi omezenou znalost standardní spisovné češtiny, složili jsme základní kameny mozaiky předurčující sociálně vyloučené děti k neúspěšnému začátku školní docházky.

Cesta do zatracení

Česká republika patří k zemím se silnou závislostí výsledků žáků na socioekonomickém a kulturním postavení rodin. Česká škola jako by dokázala úspěšně pracovat prakticky jen s těmi dětmi, které rodina adekvátně připraví a v průběhu školní docházky průběžně doučuje to, co se dítě ve škole nenaučí. V případech, kdy rodina nevytváří dobré podmínky pro vzdělávání, se školou nespolečně pracuje či dokonce její práci bojkotuje, český vzdělávací systém dítěti zpravidla neumí pomoci, nemá jim co nabídnout.

Typická vzdělávací „cesta“ sociálně znevýhodněného dítěte vzdělávacím systémem tento předpoklad jen potvrzuje. Vel-



NE KAŽDÉ DÍTĚ STOJÍ NA STEJNÉ STARTOVNÍ ČÁŘE. Úkolem školy by mělo být poskytovat kvalitní vzdělání všem bez rozdílu. Ilustrační foto: Iva Zimová

skutečně možné, praxe je však jiná. V rámci zpracování analýzy pro ministerstvo školství jsme měli možnost seznámit se s daty na základní škole praktické, která si vedla zajímavou statistikou: z 254 jejích absolventů jich jakýkoliv učební obor dokončila přibližně šestina žáků a ti, pocházející ze sociálně vyloučeného prostředí by bylo možné spočítat na prstech jedné ruky.

Život v hmotné nouzi je v případě mnoha rodin jasnou motivací pro vyslovení faktického zákazu dalšího vzdělávání dítěte, neboť situace, kdy rodina pobírá sociální dávky a zároveň může využít dítěte jako dalšího možného zdroje příjmů (z příležitostné práce, sběru druhotných surovin, práce na černo, v horším případě prostituce či trestné činnosti) je z krátkodobého hlediska ekonomicky nepochybně výhodnější strategií. Dívky jsou často směřovány k pomoci v rámci rodiny, péči o mladší sourozence apod.

To nejpodstatnější však je, že obě z možných cest znamenají prakticky totéž. Školský systém, v důsledku omezené možnosti vyrovnávat handicapy vzniklé v sociálně vyloučeném prostředí, produkuje mladé lidi, kteří v 15 letech ukončují vzdělávání bez získání jakékoliv kvalifikace, nemají vytvořeny žádné pracovní návyky, nemají žádnou použitelnou praxi. Stávají se tak zákonitě nezaměstnanými a nezaměstnatelnými. Průvodním jevem takové situace je pak závislost na systému státní sociální podpory, prohlubování aspektů sociálního vyloučení a jejich replikování v další generaci.

Neukazujeme prstem na učitele, problém je systémový

Hlavní díl odpovědnosti za daný stav však nelze připisovat pedagogickým pracovníkům, neboť jejich situace je důsledkem téměř nulové systémové podpory, které se jim při práci s tímto specifickým segmentem žáků dostává. Navíc je řešení skutečných příčin problému ve většině případů fakticky mimo možnosti škol.

„Školský systém produkuje mladé lidi, kteří v 15 letech ukončují vzdělávání bez získání jakékoliv kvalifikace.“

Celý problém je řešitelný pouze v kontextu celé rodiny. V zemích, kde si uvědomují, že prevence je účinnější a levnější než následný represivní přístup, se osvědčilo ustavení místních orgánů, složených ze všech subjektů, které mohou reálně situaci sociálně vyloučených ovlivnit. Obce jsou k takovému postupu motivovány, mohou získat potřebné zdroje z dotačních programů. Pokud tak neučiní, je takový přístup vnímán jako spoluzodpovědnost za problém a obce pak ze svého rozpočtu připlácejí na ústavní výchovu.

Podobná situace nastává i ve školství, masivnímu selhávání sociálně znevýhodněných dětí lze zabránit celkovým posi-

lováním inkluzivního nastavení škol, tedy cíleného zvyšování jejich schopnosti poskytnout potřebnou podporu dětem se zdravotními i sociálními handicapy.

Je nutné začít řešit podfinancování vzdělávacího systému, rozvíjet postupy rané a včasné péče o tyto děti, podpořit učitele posílením kapacit poradenských pracovníků z řad psychologů, sociálních pedagogů či etopedů (specialisté na poruchy chování), a to nejlépe přímo na školách. Dále je nutné vytvořit podmínky pro vyšší zapojení asistentů pedagoga, zvyšovat kompetence učitelů k práci se sociálně znevýhodněnými dětmi prostřednictvím kvalitnější vysokoškolské přípravy, dalšího vzdělávání či efektivních stáží.

Samotným dětem a jejich rodinám je pak nutné nabízet dlouhodobou, individuální vzdělávací podporu a zintenzivnit ji v klíčových obdobích přechodu na druhý stupeň a při přechodu na školu střední. Veškeré podpůrné aktivity je potřeba koordinovat a účinně propojovat s dalšími subjekty (sociální odbor, neziskové organizace, poradenská zařízení, ale také třeba policie a další). Odpovědnost za takový postup je na úrovni obce, která je zároveň zřizovatelem drtivé většiny základních škol. Prostor začít postupovat racionálně, nepopulisticky a s vnímáním dlouhodobé spoluzodpovědnosti za situaci všech jejích obyvatel, tu rozhodně je.

Zdeněk Svoboda
Člověk v tísni



KAŽDÉ DÍTĚ potřebuje na své vzdělávací cestě maximální podporu. Učení umí být občas přeci tak vyčerpávající.

Ilustrační foto: Iva Zimová

VÝZKUM **Není Honzík jako Honzík: příběh chlapce dvou tváří**

Jednoduchý pokus ukázal, že učitelé dávají přednost přechodu na základní školu praktickou téměř třikrát častěji u romského dítěte, než u dítěte z majority.

Nerovný přístup ke vzdělání patří k často diskutovaným tématům, a to i díky rozsudku Štrasburského soudu, který v roce 2007 dospěl k závěru, že vzdělávací praxe v České republice obsahovala v případě osmnácti romských rodin prvek nepřímé diskriminace.

Je kritika českého vzdělávacího systému, která znovu a znovu zaznívá z úst evropských představitelů či neziskových organizací, oprávněná? Od výše zmíněného rozsudku bylo na toto téma provedeno hned několik výzkumů.

Ten, který provedli autoři publikace *Schola excludus* (Ústí na Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, rok vydání: 2010) se zaměřil na schopnost pedagogů nacházet adekvátní mechanismy vedoucí k podpoře dětí ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí na jejich vzdělávací cestě.

Kam s ním?

Celý výzkum byl založen na „příběhu“ chlapce Honzíka, v němž byly popsány typické rysy dítěte z tohoto prostředí. Učitelé

Honzíkův příběh:

Honzíkův otec je rok nezaměstnaný, má základní vzdělání, matka dokončila zvláštní školu a je v domácnosti. Má tři sourozence. Rodina bydlí v domě obývané většinou Romy, v posledním roce neplatí nájem, věc řeší soud. Jan vyniká v tělocviku, je průměrný v matematice, má nedostatky ve čtení a psaní. Zajímá se o přírodu, je velmi zvědavý a „živý“. Nejezdí na společné akce, rodiče na ně nepřispívají. V době výletů chodí do vedlejší třídy, kde mívá konflikty. Na výuku je stále méně připraven, úkoly nemají dostatečnou kvalitu. Nemá patřičné školní pomůcky. Je často napomínán, je nesoustředěný a zdržuje práci s ostatními.



pak byli požádáni o analýzu příčin Honzíkovy školních problémů a o návrhy řešení. Vtip spočíval v tom, že k totožnému příběhu byly přiřazeny dvě různé fotky chlapce – Honzíka Roma a Honzíka „z majority“. Dvě třetiny pedagogů, kteří řešili situaci Honzíka Roma, dospělo k závěru, že nejlepším způsobem jeho vzdělání je přeřazení na základní školu praktickou (bývalou zvláštní školu), kdežto stejné doporučení u Honzíka „z majority“ volilo jen čtvrtina učitelů. U Honzíka Roma byl tak přechod na základní školu praktickou podporován 2,77krát častěji.

Je však potřeba uvést, že tento stav není ani tak způsoben selháváním samotných pedagogů, jako spíše velmi nízkou systémovou podporou učitelů při práci s tímto velmi specifickým segmentem žáků.

Jak říkají autoři samotné publikace: „Učitel je dnes v podobném postavení jako voják, kterého velitelé vyslali do bitvy, ale nevybavili ho žádným vybavením“.

Martin Kovalčík
Člověk v tísni



PETRA KLINGEROVÁ je výkonnou manažerkou Programů sociální integrace při Člověku v tísní. Problematice vzdělání se věnuje deset let. Foto: Iva Zimová

ROZHOVOR **Předškolní vzdělání musí být dostupné každému**

„Dítě, které absolvuje předškolní vzdělávání, má třikrát nižší riziko, že skončí závislé na sociálních dávkách,“ říká Petra Klingerová z organizace Člověk v tísní.

Pamatujete si na povinné spaní po poledni? Na prolézačky, vystřihovánky, držení se za ruku ve dvojici při vycházkách, recitování o besídkách? Člověk v tísní spolu s dalšími osmi partnerskými organizacemi chce, aby si na svou hodnou první paní učitelku mohl jednou vzpomenout každý, aby i děti ze sociálně znevýhodněného prostředí mohly říct: „No jasně, já přece taky chodím do školky“. Pod názvem Pojďte do školky! spouští projekt, který má přispět k tomu, aby se předškolní výchovy dostalo i dětem, pro které je nedostupná.

Na koho vlastně volá projekt Pojďte do školky!? Na jaké skupiny dětí cílíte?

Na děti, které nechodí do mateřské školy, protože je to pro jejich rodiče finančně nedostupné, nebo se obávají tohoto institucionalizovaného prostředí, cítí se odlišně, pociťují různé sociokulturní bariéry.

Rovný přístup ke vzdělání je jedním ze základních lidských práv, školky jsou svého druhu vzdělávací instituce, teo-

reticky by tedy měly být otevřené všem. Jak vypadá praxe?

Mateřské školy jsou bohužel v současné době přeplněné. Mohou si své žáky vybírat, takže dávají přednost těm, se kterými jsou menší starosti. Ačkoliv není možné oficiálně odmítnout dítě z důvodu jeho sociálního, zdravotního znevý-

Chceme, aby co nejvíce dětí absolvovalo alespoň nějaký druh předškolního vzdělávání.

hodnění či národnosti, víme z praxe, že lze zařídit jinak, aby dítě nebylo přijato. Často uplatňovaným kritériem je nezaměstnanost matky, rodičovská dovolená.

Tato diskriminační kritéria výběru žáků byla opakovaně kritizována ombudsmanem, takže na mnohých místech

již uplatňována nejsou, ale stále jde například utajit termín zápisu před určitou skupinou rodičů, jejichž děti by mohly být školce nepohodlné. Je třeba také říci, že mnozí rodiče, kteří žijí ve ztížených sociálních podmínkách, se o předškolní vzdělávání svých dětí příliš nezajímají, protože sami nemají mnoho pozitivních zkušeností s vlastní vzdělávací kariérou.

Nicméně zde je nutno dodat, že mateřské školy, které se rozhodnou vzdělávat děti se speciálními vzdělávacími potřebami, nemají příliš mnoho podpory. A to ani finanční ani metodické.

Čeho přesně chcete pomocí tohoto projektu dosáhnout?

Chceme dosáhnout toho, aby co nejvíce sociálně znevýhodněných dětí absolvovalo alespoň nějaký druh předškolního vzdělávání. Proto zřizujeme nízkoprahové předškolní kluby, které jsou bezplatné. Chceme vzdělávat pedagogy mateřských škol, abychom jim práci s různě znevýhodněnými dětmi usnadnili, a chceme,

aby zastupitelé a úředníci zodpovědní za rozhodování na obecní, krajské či národní úrovni pochopili, že předškolní vzdělávání je naprosto klíčové pro budoucí společenské i pracovní uplatnění, a rozhodli se současnou nevyhovující situaci změnit.

První nízkoprahový předškolní klub, takzvanou předškolku, založil Člověk v tísni v severočeské Bílině už v roce 2005. Jak vypadá situace dnes a jakých zlepšení chcete dosáhnout pomocí projektu Pojďte do školky!?

Dnes jich máme v rámci Člověka v tísni jedenáct, dalších osm předškolních klubů mají naše partnerské organizace. Smyslem projektu není tuto síť rozšiřovat, chceme spíš poukázat na to, že současný systém předškolního vzdělávání není otevřený všem, že existuje skupina dětí, pro které jsou běžné mateřské školky nedostupné. A to by se podle nás mělo změnit.

Dalším cílem projektu je podpořit vzdělávání učitelů ve školách. Co přesně učitelům nabídnete?

Nabídneme jim celkem pět akreditovaných kurzů, které budou cílit na různé problematické oblasti, se kterými se pedagogové v mateřských školách potýkají. Budou se zaměřovat na konkrétní metody a techniky práce. Např. dáme učitelům tipy, jak nejlépe zprostředkovat předčtenářské dovednosti dětem, které pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí, tedy z prostředí, kde se nesetkáte s knihou, rodiče mají sami potíže s porozuměním psané češtině a podobně.

Také bychom chtěli, aby pedagogové tomuto prostředí více porozuměli. Děti, které vyrůstají v takto ztížených podmínkách, nejsou hloupé ani neschopné. Umí zkrátka jiné věci než děti z většinové společnosti, ale bohužel svoje znalosti a dovednosti nemohou uplatnit při vzdělávání a v běžné společnosti.

Působit chcete i na zastupitele. Jakým způsobem je můžete přimět, aby změnil svůj dosavadní přístup k předškolnímu vzdělávání?

Tohle je asi ta nejtěžší oblast. Myslím si, že naší jedinou šancí jsou finance. Chceme zdůrazňovat, že investice do předškolního vzdělávání se obcím a krajům časem finančně vyplatí. Předškolní vzdělávání je i jednou z priorit Evropské unie na další léta, na tuto oblast budou vázány budoucí evropské fondy. Obce a kraje, které budou mít zpracovanou koncepci vzdělávání, si tak budou moci dosáhnout na nemalé finanční prostředky. My jim chceme pomoci se na využití těchto zdrojů připravit.

Kdy a proč jste začali uvažovat o tom, že byste realizovali takto rozsáhlý projekt? Kdo za ním konkrétně stojí?

Stojí za ním několik lidí z Programu sociální integrace a z programu Varianty společnosti Člověk v tísni. Před deseti lety jsme začínali s podpůrnými programy pro děti, kterým se příliš vzdělání nedostává, ale záhy jsme si uvědomili, že to nestačí. Nikdy nedokážeme doučovat všechny děti, které to potřebují, a nikdy se nemůžeme spoléhat na rodiče, že to dokážou sami.

Tuhle roli musí plnit škola. Proto jsme začali přicházet s programy, které tyto přístupy kombinují. Věnujeme se přímému vzdělávání dětí a zároveň tlačíme na obce a školy, aby se vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí více věnovaly samy.

Cíle projektu:

- 1) Vzdělávat děti, které kvůli svému sociálnímu vyloučení nechodí do běžných mateřských škol, a pomoci jim tak úspěšně nastartovat školní kariéru.
- 2) Inspirovat pedagogy, jak s dětmi s různými speciálními vzdělávacími potřebami pracovat. Nabízet jim konkrétní nástroje, které jim v jejich práci pomohou.
- 3) Ukázat politikům a úředníkům, že předškolní vzdělávání je naprosto klíčové pro pozdější úspěšnost dítěte. A to nejen ve škole, ale i v pozdějším životě.
- 4) Šířit myšlenky inkluzivního vzdělávání – ukazovat na to, že všechny děti mají společně chodit do jedné školy a tato jedna škola má každého svého žáka dokázat vytáhnout na jeho maximum.
- 5) Varovat před rozděleným vzděláváním - rozdělené vzdělávání znamená rozdělenou společnost.

Máte v plánu působit po celé České republice? Kolik učitelů chcete vzdělat, kolik předškolních klubů založit, v jakých městech chcete dosáhnout konkrétních změn?

Chceme vzdělat více než dva tisíce pedagogů. Předškolních klubů bude v rámci tohoto projektu celkem osmnáct a systémové změny se, doufejme, odehrají v 16 městech. Projekt probíhá ve 13 krajích ve městech, která se potýkají s fenoménem sociálně vyloučených lokalit, chudoby atd.

Jakým způsobem je projekt financován?

Projekt je financován z Evropského sociálního fondu, konkrétně pak z Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost, který má v gesci Ministerstvo školství.

Proč by se měly peníze investovat právě do podpory předškolního vzdělávání?

Řada studií opakovaně prokázala, že děti, které absolvují předškolní vzdělávání, obvykle dosahují lepších školních výsledků, v budoucnosti se lépe pracovně a společensky uplatňují a mají nižší riziko rozvoje sociálně nežádoucího chování. Předškolní věk je mimořádně důležitý pro nastartování celého procesu učení.

Děti, které v tomto věku nezískají pro tento věk potřebné znalosti a dovednosti (správné držení tužky, sebeosblužné dovednosti, schopnost začlenit se do kolektivu vrstevníků), je pak velmi obtížně dohánějí. Do první třídy nastupují s velkým handicapem, který se jim ve většině případů nedaří v dalších letech bohužel vyrovnat.

A jde opravdu o „ziskovou investici“? Vráť se podle vás takto vynaložené prostředky?

Jednoznačně se jedná o jednu z nejvýhodnějších investic. Dítě, které absolvuje předškolní vzdělávání, má třikrát nižší riziko, že skončí v budoucnosti závislé na sociálních dávkách a to se určitě vyplatí.

Jak vypadají školky jinde v Evropě, ve světě? Můžete ukázat na nějakém zahraničním příkladu zdar podobné strategie?

V řadě evropských zemí je poslední rok předškolního vzdělávání povinný. Nemůže se tak stát, že by nějaké dítě nezískalo alespoň nějaký základ, což se pak pozitivně projevuje na jeho školní vzdělávací kariéře. Celkově je v Evropě patrný trend prodlužovat povinné vzdělávání směrem k nižší i vyšší věkové hranici.

V České republice zatím podobné tendence bohužel nezaznamenáváme. Jednoduše řečeno to, o co se pokoušíme, je ve většině vyspělých zemí naprosto běžné.

Projekt Pojďte do školky je omezený na dobu dvou let. Co by tu po něm mělo zbýt? Jak by měly předškolní kluby fungovat, až dojdou peníze z evropského grantu?

Doufáme, že fungování našich předškolních klubů převezmou alespoň částečně obce, ve kterých jsou zřízeny. Pokud se tak nestane tak budeme usilovat o to, aby znevýhodněné děti chodily do běžných mateřských škol. Což je vlastně hlavní cíl, který máme. Aby naše kluby jednou nebyly vůbec potřeba a všechny děti chodily do běžných mateřských škol.

Jaroslava Haladová
Člověk v tísni



PŘEDŠKOLNÍ PŘÍPRAVA je v současnosti nezbytnou podmínkou pro úspěšný vstup dětí do systému základního školství

Foto: Iva Zimová

REPORTÁŽ **Prstík se nezastaví. Je to kulatý tvar**

V bílinském předškolním klubu se již tři roky inspiroují norskou metodou Grunnlaget.

Plastové kolečko, skleněná kulička, kroužek na záclony a drátek stočený dokola leží na talíři a kolem sedí skupinka dětí. „Co vy na to?“ ptá se učitelka Karolína Ranglová, která před chvílí vyndala všechny tyhle věci ze starého kufří.

„Paní učitelko, to je kulatý tvar!“ na padne malou Nikolku. „No jo, kulatý tvar kulatý tvar,“ volají děti. A pak si jeden po druhém berou věci do ruky a ohmatávají je. „Jak se to pozná, Kevinu?“ ptá se učitelka nejmenšího caparta. Kevin bere do ruky jeden z kroužků a společně s učitelkou objíždějí prstíkem jeho tvar dokola. „Že se prstík nezastaví, je to tak,“ opakuje učitelka základní pomůcku. Pak se děti rozprchnou po třídě, aby každé našlo nějaký kulatý tvar a přineslo ho na talíř. Chybu neudělá nikdo.

Vypadá to jako zvláštní hra, neustále opakovat „kulatý tvar, kulatý tvar“, proč rovnou neříct „je to kulatý“? Ve skutečnosti jde o promyšlenou norskou vyučovací metodu Grunnlaget (v překladu základ). Je to způsob učení vhodný pro dohánění handicapů dětí ze sociálně znevýhodňujícího prostředí. Karolína Ranglová, která se již čtvrtým rokem věnuje přípravě dětí v před-

školním klubu Člověka v tísní v Bílině, používá Grunnlaget třetím rokem. Výsledky si pochvaluje. „Jasně že spousta dětí by se ty věci naučila i jinak. Takhle je ale chápou rychleji, a co víc, chápou je i děti, které by jinak měly problém,“ říká.

Grunnlaget

je norská vzdělávací metoda. Její princip spočívá v tom, že se nejdříve děti naučí chápat základní pojmy jako je barva, počet či tvar, aby je poté učily hledat mezi nimi rozdíly či podobnosti. Rozvíjí v nich jazykové dovednosti a způsoby uvažování, které jsou pro schopnost učit se podstatné. Nově získané znalosti jsou pak základním kamenem k dalšímu učení.

Metoda se zaměřuje především na práci s pojmy, protože právě na nich je postavena nejen výuka samotná, ale jejich správné chápání ovlivňuje i motivaci k dalšímu učení. „Pro dosažení úspěchu je nezbytné, aby celý proces v dítěti vyvolával pozitivní emoce, které podporují jeho další chuť k práci,“ Morten A. Hem, jeden z autorů Grunnlagetu.

Písmena jako rozsypaný čaj

Do předškolního klubu přicházejí děti mezi třemi a šesti lety věku. Obvykle neznají žádnou pohádku, nikdo si s nimi doma neříkal básničky, nedržely v ruce pastelku.

Mají špatnou výslovnost, omezenější slovní zásobu nebo třeba neumí ani správně sformulovat otázku, protože se jich prostě nikdo na nic neptal. Mívají nevyvinutou grafomotoriku (pohybovou způsobilost pro psaní), nezvládají udržet pozornost V jejich přirozeném vývoji je zanedbané něco, co nelze přeskočit.

„Takové dítě čekají ve škole obrovské problémy, když mu ukážete písmena, vnímá je jako rozsypaný čaj. Neví, podle čeho si je utřídit, na co se má dívat,“ vysvětluje učitelka. Je to podobné, jako když se my sami díváme na čínské písmo. Kdybychom se v něm měli začít orientovat, budeme asi počítat čáry a porovnávat jejich polohu. Jenže nás tohle napadne, čtyřlété špunty těžko. A co víc, v dalších lavicích budou sedět děti, které chodí od tří let na angličtinu, na plavání, na kreslení...

Jakou barvu má jahoda?

Grunnlaget pomáhá vytvořit a pochopit základní strukturu pojmů. Například v kategorii tvar pracuje se třemi - rovná čára, oblouk a kulatý tvar. Jsou to vlastně tři základní prvky, do nichž můžete rozložit jakékoli písmeno. Dítě si tak uvědomí, jaký

je rozdíl třeba mezi B, P, D. A proč že to neustále opakování slova tvar? „Učím je vnímat tvar jako kvalitu té věci. Aby se na každou věc dovedli podívat přes její tvar,“ vysvětluje Karolína Ranglová.

Pro Grunnlaget se rozhodla, jakmile absolvovala úvodní školení samotnými autory metody. „Vyhovuje mi, že metoda není kulturně zatížena. Nečeká, že budete vědět, jak vypadá jahoda či banán, učí rovnou slovo barva,“ vysvětluje a společně se díváme, jak Kevin vybarvuje černobílý obrázek medvídky. Krásně krouží tužkou po papíře, uvolňuje si zápěstí a perfektně chápe kulatý tvar - ani o tom neví.

„Mnoho dětí má například problémy s kreslením. Když sem přijdou, nejsou schopné udržet tužku na papíře. A po pár týdnech, podívejte se,“ prohlížíme si i ostatní vybarvené medvídky. Někteří jsou nedokončení, protože děti u práce nevydržely, ale barvy už respektují hranici čar a občas se objeví i pestrá kombinace.

Mami, vstávej!

Po kreslení si děti sednou ke stolu a z velkého kusu plastelíny modelují kulatý tvar. Musí přijít na to, jakým pohybem rukou docílí toho, že se zpracovaná hrouda barevné hmoty změní v krásnou kuličku. „A teď sledujte, uděláme hada,“ modeluje učitelka podlouhlý váleček a děti to opakuji po ní. Váleček potom všichni spojí do kroužku. Vznikne opět kulatý tvar. I když je Grunnlaget speciální metoda a učitelka se jí věnuje ve zvláštních blocích, nakonec prolne do celého dne. Volání „kulatý tvar, kulatý tvar“ je slyšet každou chvíli.

Velkou výhodou metody je, že se v ní dětem daří. Důsledek pozitivních emocí je zřejmý: učení caparty baví a chtějí v něm pokračovat. U dítěte, kterému doma s učním nikdo nepomůže, protože jeho rodiče také žádnou pomoc nezažili a ani nevědí, jak by měla vypadat, je tohle ohromně důležitý moment. Vždyť kolikrát i dospělý, pokud se mu něco nedaří, mívá sklon to vzdát.

Právě nedostatečná motivace je jedním z hlavních problémů vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodňujícího prostředí. V Bílině jsou to často právě děti, kdo své rodiče ráno nutí vstát a jít do školky. Mají tam totiž hračky, pohádky, písničky a učitelku Karolínu, co hraje maňáskové divadlo. A taky se tam učí nové věci, což je baví. „Musím se pokaždé usmát, když maminka v šatně hrozí dítěti, které se loudá s oblékáním: Dělej, nebo tě tu nechám. A ono jí odpoví: Tak jo,“ říká Karolína Ranglová.

Lenka Martinková
Lidové noviny, příloha Akademie



BÍLINSKÝ PŘEDŠKOLNÍ KLUB byl otevřen v roce 2005. Jednalo se o pilotní projekt, který se od roku 2010 rozšířil do dalších devíti míst po celém Česku.
Foto: Iva Zimová



RODIČE TVOŘÍ DŮLEŽITOU SOUČÁST veškerých aktivit, které v klubu probíhají. Jsou o všem podrobně informováni, pomáhají při přípravě různých akcí.
Foto: Iva Zimová



KLUBY JSOU URČENY pro děti ve věku od tří do šesti let. Tvoří tak alternativu klasickým mateřským školám, které jsou často pro tyto děti nedostupné.
Foto: Iva Zimová



NORSKÁ VYUČOVACÍ METODA GRUNNLAGET se v bílinském předškolním klubu stala přirozenou součástí výuky.

Foto: Iva Zimová

ROZHOVOR Děti až u nás zažívají, co to je radost z úspěchu

„Děti si toto vyučování neuvěřitelně užívají,“ říká o Grunnlagetu Karolína Ranglová.

Karolína Ranglová pracuje v organizaci Člověk v tísni jako koordinátorka předškolní přípravy. Norské vyučovací metodě Grunnlaget se aktivně věnuje tři roky.

Jak tuto metodu využíváte u vás v Bílině?

Používáme ji v rámci předškolní přípravy. Protože se jedná o malé děti, tak s nimi řešíme ty jednodušší úkoly. Snažíme se především pracovat na vyvozování základních pojmů, jako je barva, tvar či umístění.

Jak konkrétně vypadá aplikace metody do výuky?

Grunnlaget se stává její přirozenou součástí. Během úvodní dvacetiminutovky si řekneme, co to je kulatý tvar a pak se během běžných aktivit snažíme s tímto pojmem pracovat. Děti tak např. během výletu hledají kulaté předměty v přírodě, učí se nacházet mezi věcmi, které vidí podobnosti a rozdíly, které se týkají tvaru.

Dá se na konkrétním případě ilustrovat, jakých pokroků za tu dobu děti dosáhly?

Často s dětmi rozebíráme tvary předmětů a jedním z nich je rovná čára. Po určité době se tak děti naučí rozeznávat tvar rovné čáry.

Naučí se poznat, že rovné čáry se mohou od sebe lišit délkou. Výsledkem je to, že děti rozeznávají obdélník od čtverce, protože v jednotlivých obrazcích vidí čtyřikrát tvar rovné čáry, kde jsou v prvním případě dvě a dvě čáry různé dlouhé a druhém případě mají všechny čáry stejnou délku. Pracují s podobnostmi a rozdíly.

Právě radost z toho, že se jim daří, je motivuje další práci.

Jaké děti k vám chodí?

Zní to možná až neuvěřitelně, ale těchto úspěchů dosahují děti ve věku od 3 do 6 let, které vyrůstají v prostředí sociálního znevýhodnění. Bavíme se o dětech, které mají na svůj věk neadekvátní slovní zásobu, postrádají běžné socializační návyky, neumí položit otázku a jejich schopnost učit se je téměř nerozvinuta. Nicméně jsou to děti s normálním intelektem.

Častým nešvarem bývá nepravidelná docházka. Jak tento problém řešíte?

Snažíme se rodičům ukázat důsledky absence a s dětmi, které jsou ve výuce pozadu, pracujeme individuálně. Zde je však potřeba zdůraznit asi ten největší přínos metody, který nepřímo pomáhá řešit i ty absence. Děti si toto vyučování neuvěřitelně užívají. Zde hraje absolutně zásadní roli osoba učitele, který dítě musí po každém úkolu pochválit.

Výsledkem je to, že malý chlapec sám od sebe rozlišuje různé barvy lžiček při svačině, a když objeví červenou, kterou jsme zrovna probírali, tak mi ji s nadšením přinese ukázat a pyšně mi říká Paní učitelko, ta lžička má červenou barvu. Děti mají obrovskou radost ze svých úspěchů, což je v jejich životě něco úplně nového. Právě radost z toho, že se jim daří, je motivuje další práci. Dokonce jsem zažila, že se děti z radosti z toho, jak se jim práce daří, začaly navzájem objímat. To jsem za svoji kariéru viděla poprvé a musím říct, že pro mě byl opravdu velmi silný zážitek.

Martin Kovalčík
Člověk v tísni



PRVNÍM ÚKOLEM UČITELE je zjistit, co dítě baví, v čem vyniká, co je pro něj důležité.

Ilustrační foto: Iva Zimová

MANUÁL Profil na jednu stránku vám pomůže dítě lépe pochopit

V rubrice Manuál budeme pravidelně přinášet konkrétní tipy na práci s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí. „Jedná se pouze o stručný nástřel, v případě hlubšího zájmu vás rádi přivítáme na některém ze vzdělávacích kurzů, které připravujeme,“ říká Martina Francuchová z organizace Člověk v tísni. O kurzech se více dočtete na stranách 22 a 23. Pro začátek si položíme dvě jednoduché otázky, na které neexistují jednoduché odpovědi a dále si ukážeme praktický způsob, který může přispět k hlubšímu pochopení žáků.

Kdo je sociálně znevýhodněný žák?

K dosažení vzdělání potřebujeme podporu druhých a odpovídající zázemí. Tam, kde je zázemí ke vzdělávání relativně menší, než je běžné, je těžší vzdělání dosáhnout. Tato situace bývá označována jako sociální znevýhodnění.

Sociální znevýhodnění je podle školského zákona speciální vzdělávací potřeba, stejně jako zdravotní postižení nebo zdravotní znevýhodnění. Její diagnostikování je velmi obtížné, protože neexistuje test, norma nebo šablona, která by určila sociální znevýhodnění a jeho míru. Zároveň se jedná o citlivou oblast, kde je snadné někoho urazit, je tedy třeba k dítěti přistupovat od počátku opatrně a s citem.

Jaké faktory sociální znevýhodnění způsobují?

Příčin vedoucích k neúspěchům těchto dětí ve škole je mnoho, nicméně mezi ty nejpodstatnější patří především nedostačující podpora dítěte ve vzdělávání ze strany zákonných zástupců či příbuzných. Ta se nejčastěji projevuje nedostačujícím vedením k domácí přípravě nebo nulovou komunikací se školou.

Další podstatným faktorem je „kvalita“ prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Závislostí, násilím či existenční starostí se každodenně promítají do fungování celé rodiny, a právě děti jsou vůči těmto jevům nejméně imunní. Bez podpory okolí pak přicházejí do škol absolutně nepřipravené a stojí tak na úplně jiné startovní čáře než jejich vrstevníci. Narážejí na jazykové bariéry, nejsou schopny proniknout do dětských kolektivů a ocitají se stále více „na okraji“.

Tvoříme Profil na jednu stránku...

Jak s těmito dětmi pracovat, abychom byli schopni tyto bariéry překonat? Prvotním úkolem učitele je sociálně znevýhodněné dítě pochopit a podpořit. Pomůckou v tomto procesu může být metoda Profil na jednu stránku. Jde o pozitivní představení dítěte, které pomáhá učitelům a dal-

ším osobám „potkat“ dítě, nikoli jeho znevýhodnění. Říká ostatním, co mají děti rády, co je pro dítě důležité z jeho pohledu a jakou nejlepší podporu mu poskytnout.

Profil by měl obsahovat tři části. První můžeme nazvat **Máme rádi a obdivujeme** – v ní jsou vyjmenovány silné stránky žáka, jeho zájmy, talenty, v čem vyniká apod. Další kapitola nese název **Co je pro dítě důležité** a jedná se o heslovitý seznam toho, co je pro žáka důležité z jeho pohledu. Seznam je podrobný a konkrétní. Poslední částí je **Jak jej nejlépe podpořit** a měla by obsahovat seznam způsobů, jak žáka podpořit, včetně toho, co pomáhá a co ne. Profil na jednu stránku je tvořen na základě spolupráce žáka, jeho rodičů, resp. opatrovníků, učitelů, asistentů atd. Touto spoluprací vzniká ucelený obraz žáka, který odráží jeho vlastní perspektivu a zároveň dává prostor ostatním zúčastněným navrhovat účinné nástroje pro jeho rozvoj.

Jaroslava Haladová
Člověk v tísni



Podrobnější rozpracování otázek najdete na www.majinato.cz



KURZY nabídnou učitelům různé alternativy, jak pracovat s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami.

Ilustrační foto: Iva Zimová

POZVÁNKA

Kurzy napoví, jak rozvíjet individuální schopnosti dětí

Člověk v tísní a další partnerské organizace sdružené v projektu Pojd'te do školky! si vás dovolují pozvat na vzdělávací kurzy určené pro učitele předškolních zařízení.

Do mateřských škol přicházejí děti z různých prostředí, z různých rodin, s různými schopnostmi a dovednostmi. Právě školka, stejně jako později škola, může být místem, kde učitelé a vychovatelé dětem pomohou a připraví vhodné podmínky pro to, aby se všechny mohly společně rozvíjet dle vlastních potřeb.

„Prostřednictvím vzdělávacích kurzů chceme učitelům usnadnit práci s dětmi, které mají různé specifické problémy,“ vysvětluje smysl kurzů Zuzana Ramajzlová z organizace Člověk v tísní, která má pořádání vzdělávacích kurzů na starosti. „Bavíme se o dětech, které například nemluví česky nebo mluví etnolektem, mají odlišné sociální návyky, vyrůstají v nepodnětném rodinném prostředí, jsou hyperaktivní, mentálně hendikepované či mají zdravotní překážky a mnohdy se pak stávají tzv. problémovými,“ dodává.

Kurzy budou akreditovány u Minsiterstva školství, mládeže a tělovýchovy a budou probíhat ve všech krajích České republiky od ledna 2014 do června 2015. „Pro učitele jsme připravili pět dvoudenních kurzů, jeden čtyřdenní seminář, který bude věnován využití norské vzdělávací metody Grunnlaget v praxi a jeden blended learningový kurz, který se podrobněji zaměří na přípravu dětí pro vstup do školy,“ zve pedagogy předškolních zařízení Zuzana Ramajzlová.

Obsah vzdělávacích kurzů:

- 1) Jaké mohou být **alternativní formy práce s dětmi zaměřené na individuální práci a práci se skupinou**.
- 2) Jak s využitím expresivních přístupů aktivně zapojit všechny členy skupiny, podpořit kreativitu i práci se skupinovou dynamikou a **nabídnout nástroje pro práci s dětmi se specifickými potřebami** (ADHD, poruchy chování, mentální hendikep, nadané děti, děti pocházející z prostředí sociálně vyloučených lokalit apod.)
- 3) Jak **rozvíjet čtenářské dovednosti** u dětí-nečtenářů a jak je ve školce podpořit, když nemají doma čtenářský podnětné prostředí.
- 4) Co je to **třířázový model učení** a jak prostřednictvím čtení učit děti kriticky myslet.
- 5) Jak začlenit do běžného dne ve školce **jazykovou přípravu u dětí s odlišným mateřským jazykem** nebo u dětí, kteří hovoří například romským nebo jiným etnolektem.
- 6) Co to je **pojmové učení a metodologie Grunnlaget** a jak tato metoda může podpořit děti, které mají v učení potíže, často proto, že přicházejí do školky nebo školy z rodin, ve kterých není rozvoj jazyka a analytických kategorií dostatečně podpořen, nebo kde se mluví odlišným mateřským jazykem.

ních kurzů, jeden čtyřdenní seminář, který bude věnován využití norské vzdělávací metody Grunnlaget v praxi a jeden blended learningový kurz, který se podrobněji zaměří na přípravu dětí pro vstup do školy,“ zve pedagogy předškolních zařízení Zuzana Ramajzlová.

V rámci kurzů bude též promítán německý dokument Všichni spolu (recenzi filmu

najdete na další straně), který patřil mezi nejúspěšnější snímky letošního ročníku festivalu Jeden svět.

Jaroslava Haladová
Člověk v tísní



Potřebujete více informací?
Chcete se zúčastnit? Pište na:
martina.francuchova@pinf.cz



BERG FIDEL se jmenuje čtvrť v německém Münsteru. Právě zde je škola, do které chodí všichni spolu.

Foto: Archiv ČvT

RECENZE **Všichni spolu v jednom světě jako tučňák v horký sauně**

Německý dokument *Berg fidel* (Všichni spolu) patřil na festivalu Jeden svět mezi ty nejúspěšnější. Film bude používán jako audiovizuální pomůcka při vzdělávacích kurzech, které se od ledna rozjedou po celé ČR. Před tím proběhne několik projekcí spojených s následnou debatou o tématech souvisejících s inkluzí. Recenzi Tomáše Feřtky přijměte jako pozvánku.

„Zajímá mě astronomie. Hlavně proto, že je v ní tolik otázek,“ říká David. Je mu tak odhadem devět deset, je trochu rozpačitý. Ještě vysvětluje, že ho taky zajímají dinosauři a ze sešitu čte svůj popis přistání kosmické lodi. Malý genius? Asi ano, ale když se mu dívá kamera přes rameno, tak je vidět stránky sešitu pokryté chaotickým písmem, žádný krasopis. Davidův bratr Jakob trpí Downovým syndromem, takže se zrovna vzteká, když mu nejde cosi ustříhnout a vlepit do sešitu. Ti co sedí okolo něj, se mu snaží pomáhat. Anita, holka z Kosova, vypadá o dost starší učením jí fakt moc nejde, navíc rodině hrozí vystěhování. Lukas je nejspíš Davidův vrstevník, ten má zas problémy s pozorností. Chtěl by být automobilový závodník. Hm, to nebude snadné. Divíte se, co je to za školu? To není podstatné. Nedozvíte se, proč tu děti učí zrovna takhle, jak jsou s tím úspěšní, kolik dětí je tu „normálních“, kolik nadprůměr-

ných kolik s problémem. Film si jen vybral několik z nich a sleduje je doma a při vyučování.

Jak by asi tyto děti dopadly u nás? Anita by skončila v ZŠ praktické či škole pro cizince, což znamená ještě větší izolaci. Lukas by válčil na chvostu třídy nějaké otravné základy. David? V lepším případě by skončil na gym-

Termíny projekcí:

PLZEŇ

4. 11., 14 h, Divadlo Dialog, Klatovská třída 5/7

DOMAŽLICE

5. 11., 14 h, Farní sbor ČCE, Tyršova 619

ROKYCANÝ

13. 11., 14 h, zas. síň Triana, Masarykovo nám. 1

PARDUBICE

18. 11., 14 h, Divadlo 29, Svaté Anežky České 29

HRADEC KRÁLOVÉ

19. 11., 17 h, Bio Centrální

LIBEREC

20. 11., 15 h, Vklub, ulice 5. Května

V případě zájmu o účast na projekce pište na: martina.francuchova@clovekvitisni.cz

náziu pro mimořádně talentované, v horším ve speciální škole – ono rozeznat hranici mezi genialitou a handicapem je někdy dosti složité. Jacob by buď seděl doma, nebo by chodil do speciální školy v ústavu sociální péče. Přesvědčení, že rozdělit děti podle nadání a han-

dicapů do různých škol a životů je ta nejlepší cesta, protože „nejlépe se každý cítí mezi svými“, je u nás pořád ještě vládnoucí doktrína.

Pokud si představujete film jako agitku za (inkluzivní) školu pro všechny, není to přesné. Během té hodiny a půl vidíme třeba Davida jako zaníceného přírodovědce. Ale taky když mluví o tom, jak se někdy cítí sám. Jak důležití jsou kamarádi okolo něj. Jak ho občas štví bratr. Film se točil asi tři roky, během nich začal mít David problémy se sluchem, dostal naslouchátko, silné brýle, špatně vidí. Je si toho všeho vědom a komentuje to s neutrální věcností. Bude tím astronomem? Těžko říct. Na konci sedí u piana v nahrávacím studiu a hraje. Co? Připomnělo mi to Saint-Saëns. Říká, že to zkomponoval sám. Ta skladba se valí z obrazovky jako moře. Pak David, na očích ty jogurty, poslouchá, co nahrál. Máte pocit, že i on ví, že na chvíli zvítězil nad osudem. Jasně, jen na chvíli. „Jsem jako tučňák v horký sauně,“ řekne nakonec. Tohle není ani tak agitka, jako elegie o ceně lidských bytostí. O životě, který je těžký i v tak spořádané zemi jako Německo. O tom, že žijeme všichni spolu v jednom světě.

Tomáš Feřtek



recenze filmu vyšla na:
www.fertek.blog.respekt.ihned.cz



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Časopis ZVONÍ vznikl jako součást projektu Pojdte do školky!
Projektu se účastní tyto organizace: Člověk v tísni, o.p.s., IQ Roma servis, Cheiron T, o.p.s.,
Diecézní charita Brno, pobočka Jihlava, Tady a teď, o.p.s., Sdružení sociálních asistentů,
Diakonie ČCE Vsetín, Občanské sdružení Salinger a Amalthea, o.s.

Redakce: Ing. Martin Kovalčík, Mgr. Jaroslava Haladová. Grafická úprava: Jiří A. Novák.
Vydává Člověk v tísni, o.p.s., Šafaříkova 24, Praha 2, PSČ: 120 00. Kontakt: martin.kovalcik@clovekvtsni.cz